

Tribunals tutelars i separacions filials en l'època franquista

Pilar Fidalgo va escriure les seves memòries sobre la Guerra Civil espanyola poc després de beneficiar-se d'un pla d'intercanvi de presoners i mentre creuava a França la primavera de 1937. La seva història havia començat l'octubre de 1936. Les autoritats franquistes l'havien empresonat com a hostatge perquè no podien capturar el seu marit socialista. En la mateixa presó de Zamora, els franquistes hi havien empresonat Amparo Barayón, música i activista, que havia estat vivint amb el novel·lista anarquista Ramón J. Sender. Fidalgo va deixar un relat commovedor de l'execució d'Amparo la matinada del 12 d'octubre de 1936. Abans d'anar al paredó d'afuse-

llament, l'administrador de la presó li va prendre el seu bebè de vuit mesos dels braços declarant que "els rojos no tenien dret a alimentar el seus fills".

Els historiadors i historiadores sovint atribueixen les separacions de mares i fills o filles en les presons franquistes a una ideologia que consistia en acusar "els rojos" de corrompre la seva descendència i convertir els ciutadans i ciutadanes del demà en "degenerats". Però, no seria massa simple argumentar que aquesta ideologia és exclusiva del franquisme? En realitat, aquestes idees s'havien accelerat arreu del món des de principis del segle XIX per plasmar-se en institucions similars als Tribunals Tutelars de

Direcció publicació:

Beatriz San Román, Irene Salvo
i Silvina Monteros

Continguts d'aquest número:

Peter Anderson

Imatges:

Juan Clemente

Coordinació:

Victòria Badia

Traducció:

Victòria Badia

Difusió:

Maria Galizia

Maquetació:

Marta Mayoral

Notícies i Agenda:

Vanessa Mantilla
i Chandra Clemente

Subscripción y contacto:

gr.afin@uab.cat

ISSN: 2013-2956

AFIN

Grup de Recerca

Universitat Autònoma de Barcelona

Amb el suport de:

Menors fundats a Espanya a partir del novembre de 1918.

Mares i pares sota sospita

A partir de finals del segle XVIII dos processos contraposats ajudarien a fomentar la creixent sospita sobre els progenitors, especialment les mares i els pares pobres, que va aplanar el camí cap a la separació cada vegada major de nens i nenes per part de l'Estat. D'una banda, intel·lectuals de la Il·lustració com Jean-Jacques Rousseau van començar a elogiar la innocència de la infància i la necessitat d'una protecció especial perquè els nens i nenes creixin i es desenvolupin. D'altra banda, la industrialització va introduir dures condicions de vida que es podien considerar una amenaça per a la infància. Les idees de la Il·lustració sobre la infància es van estendre ràpidament en molts estats. Al Regne Unit, per exemple, William Cadogan, assistent mèdic del London Foundling Hospital, va publicar el 1748 una obra contra algunes pràctiques maternals (com evitar que circulés l'aire fresc) a les quals considerava supersticioses i que contribuïen a augmentar les altes taxes de mortalitat

infantil. A Espanya, Lorenzo Hervás Panduro es va fer ressò d'aquest pensament en una obra del 1789 en la qual afirmava que, per cada 130 embarassos, trenta nens i nenes van morir en el ventre matern. Com a canonge de la catedral de Pamplona, Joaquín Uriz va proclamar el 1831 que aquests nens i nenes podrien ser salvats per a "la religió, la humanitat i la pàtria".

El segle XIX va portar enormes privacions materials, que van soscavar dràsticament els esforços per salvar els nens i nenes "per a la pàtria". Podem sentir l'horror que això va produir en les paraules del gran activista per a la protecció de la infància, Julián Juderías, qui el 1917 lamentà que "en nuestras grandes ciudades, el hogar ya no existe". Experts com Juderías van arribar a tan deplorables conclusions després d'estudiar la urbanització a Espanya i a l'estranger, l'amuntegament, les males condicions sanitàries, les dietes poc saludables, l'alcoholisme, el treball fora de la llar de les mares, el treball infantil i la creixent delinqüència. A Manchester, segurament la ciutat del món on els efectes de la industrialització van ser més notoris en aquesta època, el

doctor James Kay-Shuttleworth manifestà, el 1832, que la industrialització ajudava a destruir una bona criança. En un passatge revelador dels seus escrits, va denunciar una mare treballadora borbata al·legant "que porta un bebè malalt i cadavèric (...) que necessita alimentar-se

(...) ella de fet li ofereix el pit, però és flàccid i fred com el marbre (...) és prima, pàl·lida, i mal vestida (...) el seu vestit és brut (...) ella és feliç després de prendre's una copa". Descripcions com aquestes van portar l'activista espanyol Ramón de la Sagra a declarar que Anglaterra estava patint les desastroses conseqüències de la febre manufacturera i va instar el poble espanyol a anar en compte.

Ben aviat, la societat espanyola també va patir situacions similars, i els barris obrers i les *corralas* es van convertir ràpidament en objecte de sospita. Així s'observa en els escrits del Dr. Phillip Hau-

ser, un metge expert en salut pública de Txecoslovàquia, que va viure a Madrid entre el 1883 i, fins a la seva mort, el 1925. Hauser va estudiar acuradament les zones urbanes més pobres de Madrid i va descriure blocs d'habitatges superpoblats amb inodors sense aigua corrent on s'acumulaven "els residus fins i tot a les escales".

L'amenaça residia no solament en la salut pública, sinó en la qüestió moral. La gran reformadora social del segle XIX, Concepción Arenal, lamentava que a les *corralas* "están siempre los malos ejemplos, las malas tentaciones, ninguna maldad escandaliza". Per Arenal, allà s'ajuntaven males mares i mals pares que criaven males mares i mals pares per al futur: "para comprender la conducta de ciertos jefes o jefas de familia, es preciso recordar que fueron tratados por sus progenitores de la misma manera como tratan a sus hijos e hijas".

Les veus expertes que estenien les seves sospites sobre aquestes figures parentals van anar en augment. N'és un exemple clar Manuel de Tolosa Latour, qui es va graduar com a metge el 1878 i es va involucrar en un gran nombre de pro-

jectes per millorar la salut i la vida de la infància. Entre els seus molts èxits, està el fet de convertir-se en director de l'Asilo de Huérfanos del Sagrado Corazón de Jesús a Madrid i, posteriorment, en el secretari de la Sociedad Protectora de Los Niños de Madrid. El 1916, va pronunciar un discurs a l'Ateneo de Madrid en el qual, junt amb les seves preocupacions purament mèdiques, va recalcar el seu desig de protegir els nens i nenes de mares i pares perillosos i, sovint, pobres. També va assenyalar que, mentre a Noruega morien 350 bebès per cada 100.000, a Espanya la xifra se situava en 825 per cada 100.000, argumentant que la responsabilitat requeria directament sobre els seus progenitors, els quals veien els seus fills i filles com a "motivo de lucro y de explotación". Al seu parer, els nens i les nenes abandonats per les seves figures parentals manifestaven una conducta moralment corrupta (*los golfos*): "la sociedad española no tiene la debida cohesión, las leyes morales no se practican a diario en la familia, en cuyo seno la crianza, educación y enseñanza de los niños no obedece a un sano y bien ajustado criterio". Tolosa admirava els ideòlegs estrangers

que propugnaven la protecció de la infància, com el Dr. Barnardo al Regne Unit, qui havia “rescatat” els nens i nenes de la pobresa per portar-los a cases d’acollida. De fet, Tolosa defensava que Espanya necessitava unir-se a aquest corrent principal internacional en matèria de protecció de la infància, la qual cosa el va portar a assistir a conferències internacionals de protecció de la infància a Anvers el 1890 i a Ginebra el 1896.

Arreu del món, també a Espanya, de forma creixent els metges que buscaven millorar la vida dels nens i les nenes consideraven els seus progenitors com a part del problema a resoldre. Al Regne Unit, George Newman, professor de salut pública a l’Hospital St. Bartholomew de Londres, argumentà el 1906 que “els bebès moren a causa de l’abandonament i la mala gestió que implica l’ocupació de les seves mares”. Es queixava que les mares que treballaven a les fàbriques s’absentaven de casa seva tot el dia i contractaven els serveis d’altres dones, que es feien càrrec de set o vuit criatures. Va criticar el fet que les mares que vivien a les grans ciutats alimentaven els fills i filles a base de “*papillas*, fetes de pa i aigua, i endol-

cides amb sucre o melassa”. Fins i tot, va arribar a afirmar que algunes mares quan un bebè s’havia mort se n’havien alegrat, ja que això les alliberava en part de la seva tasca maternal.

Per combatre situacions com aquesta, els experts van idear esquemes que mobilitzaren el poder estatal per “reformat” els pares i les mares. A St. Helen’s, prop de Liverpool, a l’entorn de 1900, professionals de la salut pública van establir un dipòsit de llet per supervisar la manera en què les mares donaven el biberó als seus fills/es. A Espanya, es començà a exercir una pressió cada vegada major sobre les mares perquè criessin correctament els seus fills/es i portessin a terme tasques de caritat per garantir que altres mares també ho fessin. El degà de la catedral d’Oviedo va escriure que una educació pobre comporta “casi todo lo que lamentamos en las relaciones entre los hombres, desde las más íntimas en el seno de la familia, hasta las de unas naciones con otras”.

Aquestes creences van portar els catòlics a desenvolupar el treball social. El 1917, el carlista Narciso Sicars i Salvadó es va queixar de l’enorme augment de

la delinqüència juvenil a Espanya i que “de padres viciosos procederían necesariamente hijos fulleros”. Segons la seva opinió, la reforma podia venir del penediment. El que calia era una forma de treball social que pogués superar els problemes de la industrialització. Tenia clar que

els treballadors socials podien ensenyar als nens/es a estimar Déu, però si això fallava “la ley debería ser inclemente, arrebatando a los hijos de manos de sus progenitores, suspendiéndoles el ejercicio de la patria potestad, por ser indignos de esta”.

Al llarg dels segles XIX i XX augmentaren les demandes per separar els nens i nenes, no solament de pares i mares perillosos, sinó també de les persones adultes corruptes en general. Als Estats Units, molts reformistes s’havien preocupat profundament pel sistema de justícia penal que condemnava els nens/es a compartir cel·les amb criminals reincidents, i s’havien mobilitzat per aconseguir una separació entre ambdós grups. A l’agost de 1835, l’espanyol Ramón de la Sagra ja va visitar la Casa del Refugi de Filadèlfia, que s’ocupava d’acollir els nens i nenes “condenados por tribunales, que llevan una vida ‘vagabunda’, que son desatendidos por sus padres o que, por otros factores, podrían acabar en una vida de delitos”. El personal de la Casa del Refugi posava l’èmfasi no en el càstig, sinó en la rehabilitació. Per tal d’aconseguir-ho, la seva labor se centrava en el joc, l’educació, la

formació i la cura amorosa. Per a De la Sagra, la clau estava en el fet que, d’aquesta manera, el personal recuperava la innocència dels nens i les nenes que havien estat arrencats dels braços dels seus progenitors o altres figures adultes, que eren els qui els havien corromput. En paraules de De la Sagra, “el comportamiento que estos niños adoptan cuando están en la Asamblea, demuestra que no habrían cometido su delito si no se les hubiera enseñado o dirigido a hacerlo... fueron víctimas de sus circunstancias fatales”.

Amb el temps es va desenvolupar un gran moviment que va advocar per la creació de reformatoris on nens i nenes poguessin ser rescatats de l’abast de progenitors corruptes i criminals contaminants. El 1883, el moviment va assolir un cert èxit a Espanya, amb una legislació que va obrir el camí per a la fundació del reformatori de Santa Rita a Madrid. En aquest reformatori, els nens i les nenes eren organitzats en grups, als quals se’ls anomenava “famílies”; cada família tenia els seus propis dormitoris i instal·lacions de rentat. A Barcelona, Ramón Albó va ajudar a establir el reformatori Toribio Durán amb similars motivacions.

Una intervenció estatal creixent

A finals del segle XIX, una creixent confiança per part de l'Estat i de l'estament caritatiu que les institucions podien compensar una parentalitat empobrida o perillosa va donar peu a una major intervenció en la vida familiar. Al Regne Unit, Thomas Barnardo, una figura molt admirada per Tolosa Latour en matèria de protecció infantil, va ajudar a liderar l'acusació en contra de la sobirania legal dels progenitors sobre els fills i filles (la pàtria potestat), la qual cosa va facultar l'Estat per separar els nens i nenes d'aquelles mares i pares considerats perillosos. En particular, Barnardo menyspreava un fallo judicial de 1880, que establia que cap motiu filantròpic era justificació suficient per allunyar un nen o nena dels seus progenitors. En resposta, Barnardo va argumentar que el seu deure consistia en violar la llei i "segregar" aquests nens i nenes. El 1885, aquest autor va publicar un article en el qual admetia haver segregat quarantaset nens i nenes en contra dels desigs dels seus progenitors, perquè aquests portaven vides infames o immorals, insistint que "ara, mentre estic escrivint, en tinc quatre amagats dels seus tutors

antinaturals. Tot i que aquestes persones segueixen esforçant-se constantment per rastrejar el parador d'aquests nens".

També als Estats Units, la demanda que nens i nenes fossin separats/des dels seus progenitors quan eren considerats perillosos per a ells/es i, per tant, per a la nació, va anar en augment. N'és un exemple el tracte donat als nens i nenes dels pobles originaris de Nord-Amèrica i, sobretot, la qüestió de si havien de romandre a les reserves. El capità Richard Henry Pratt argumentà que aquestes reserves impedièren que les persones natives americanes es barreguessin amb les blanques i advocava per la seva apertura a fi de civilitzar-les. Les idees de Pratt sobre aquesta qüestió es resumeixen en les següents paraules, pronunciades durant una xerrada sobre caritat que va impartir el 1892: "mata l'indi que hi ha en ell i salva l'home". El seu mètode per aconseguir-ho consistia en treure els nens i les nenes de les reserves i internar-los on poguessin aprendre "un llenguatge i hàbits civilitzats". D'aquesta manera, generacions de nens i nenes van ingressar a la seva escola, havent-los pres la seva identitat cultural.

A Austràlia van florir idees similars. A.O. Neville, qui va treballar com a notari d'Afers Natis per a l'Austràlia Occidental a principis del segle XX, creia que els nens i nenes mestissos havien de ser ingressats en orfenats regentats per un entorn blanc, ja que temia que els mals

hàbits dels seus pares, mares, avis i àvies aborígens "fossin el seu llegat". Si l'Estat fracassés en això, argumentava, "es convertirien en idiotes desnudats, mala herba amb una forta apetència sexual". Al igual que als Estats Units, aquestes generacions de nens/es, que van ser retirats dels seus progenitors o comunitats, experimentaren importants canvis en la seva cultura i herència familiar.

Tribunals Tutelars de Menors

En molts països, la creença que l'Estat havia de separar els nens i nenes de mares i pares considerats perillosos o de persones adultes corruptes va cristal·litzar en la

demanda de tribunals tutelars de menors. El moviment ideològic d'aquests tribunals juvenils va sorgir inicialment a Chicago (EE.UU.), a través de l'esforç conjunt de grups com Chicago Visitation and Aid Society (que va agrupar treballadors/es d'organitzacions benèfiques), la Societat d'Ajuda Infantil de Chicago y reformistes de presons com Hastings H. Hart. Un argument central de tots aquests grups era que l'Estat havia "d'allunyar el nen d'un ambient perjudicial i ubicar-lo on pogués créixer en un entorn saludable".

Els reformistes van crear tribunals que operaven en tres àrees: la retirada de nenes i nens del sistema de justícia penal de les persones adultes; el processament de pares, mares i persones acusades d'abusos o negligència cap als infants; i la protecció de la infància considerada en risc. Conforme a l'article 9 de la legislació de 1899 amb la qual es crea el Tribunal de Menors de Chicago, el jutge pot fer que nenes i nens estiguin sota la tutela d'una societat o persona caritativa, o d'una nova llar familiar. Els tribunals van fer un ús extensiu d'aquesta prerrogativa. El 1899, Albert C. Barnes, fiscal estatal adjunt del Cook Country (que incloïa la ciutat de Chi-

cago), va declarar que l'Estat hauria d'intervenir exercint de tutor d'aquells nens i nenes que vivien en condicions que fomentessin el delicte. També va argumentar que l'Estat no havia d'esperar que el nen o la nena cometés un delicte per enviar-lo a un reformatori, sinó que havia "d'aprofitar els primers indicis sobre la tendència a delinquir" com a prova de negligència o delinqüència. Els pares i mares en la mira dels tribunals de menors creats per aquesta legislació incloïen aquells a qui es considerava cruels o incapaços de sostenir els seus fills/es.

Els tribunals de menors van tenir un ràpid èxit. En total, entre 1899 i 1909, aquests tribunals es van implantar a quaranta-nou estats dels Estats Units i a molts altres països com Rússia, Bèlgica, França, Portugal i Espanya.

Als jutges espanyols els va fascinar aquest nou poder judicial que permetia de suspendre la pàtria potestat. A Bilbao, el jutge Gabriel María Ybarra es congratulava que els tribunals en facilitessin la suspensió, la qual cosa anteriorment era una qüestió molt difícil.

A Barcelona, el jutge Ramón Albó va declarar que el vell sistema "era largo,

costoso y difícil, por lo que raras veces se conseguía la suspensión de los derechos de patria potestad... los Tribunales Tutelares para Niños en la práctica suspenden, con frecuencia, los derechos de tutela y educación, e incluso los de patria potestad, a aquellos padres que no saben o no quieren ejercerlos debidamente”.

Van ser aquests tribunals els que van retirar els fills i filles a pares i mares considerats “perillosos” durant el primer període del règim de Franco. Estudiant com operaven els esmentats tribunals, podem avaluar millor fins a quin punt les retirades de nens i nenes de les seves famílies durant el franquisme constituïen una nova pràctica. Com hem vist, l’aparició dels tribunals respon a un moviment de reforma infantil transnacional, arrelat en les idees de la Il·lustració sobre la protecció infantil, el temor a les mares i pares “perillosos” derivat de la industrialització i la urbanització, així com en la creença que l’Estat podia protegir la infància separant-la d’un entorn familiar corrupte. També és important destacar que, malgrat els canvis que van experimentar els Tribunals de Menors entre l’etapa de la República i el règim franquista, principalment deguts a

la depuració del seu personal, molts dels seus ideòlegs continuaren tenint la seva influència en aquest període, ocupant fins i tot posicions destacades. A Barcelona, Ramón Albó, que va exercir com a jutge en diferents períodes, va observar que “los delegados con los que contaba antes de la guerra respondieron a su llamamiento”.

El que els jutges volien veure durant l’inici del règim franquista, abans de res, era que els nens i nenes eren protegits per la fe i per l’Església. A Madrid, Ramón Alberola Such, el 1940, va declarar que havia agafat espant en veure “niños de diez a catorce años... desprovistos de todo cimiento religioso... [que] ignoran en absoluto la existencia de Dios... hijos de familias comunistas y socialistas... [que] tienen anidada en su corazón la idea de la negación de Dios”.

L’estudi dels documents del Tribunal de Menors de Madrid en l’època de la posguerra recolza la idea que les retirades de nens i nenes de les seves famílies van tenir lloc per causa de la intensificació del rebuig cap als “rojos”, però sobretot perquè es considerava que els pares i mares “rojos” representaven una amenaça per

a les creences morals del catolicisme. El 1942, per exemple, un home va denunciar la seva esposa pels desacords polítics, manifestant que “era de ideas izquierdistas y no practicaba la religión católica, siendo por tanto estas enseñanzas perjudiciales para la menor”, filla d’ambdós. Un agent del Tribunal va comentar que l’esposa “era de ideas bastantes liberales, poco escrupulosa por la parte moral y religiosa, y que sus hijos solo podían recibir una educación esmerada con los abuelos paternos”.

En un altre cas, les amenaces dels antecedents de les idees d’esquerres, de la pobresa i de la falta de fe s’uniren com a

part d'un contínuum de deixadesa moral. Es tractava de la família d'un home a qui havien acomiadat del seu lloc de treball a l'Ajuntament de Madrid i que va ser empresonat per la seva "actuació en la zona roja". La pèrdua d'ingressos va deixar la seva família vivint "en una mísera vivienda compuesta de una alcoba y cocina... duermen por los suelos y sin ropa con que cubrirse... las criaturas... con la ropa destrozada y casi sin comer". Segons la delegada del Tribunal, la seva filla va mostrar "ignorancia religiosa hasta el punto de no saber lo que era la Señal de la Cruz".

Conclusió

Historiadors i historiadores han argumentat que el franquisme va comportar una nova visió ideològica a Espanya en relació a la retirada de nens i nenes de l'entorn familiar per part de l'Estat. Tanmateix, aquest punt de vista no té en compte la idea que la separació de nens i nenes de suposats entorns perillosos ja s'havia desenvolupat durant el segle XVIII. El nucli d'aquesta idea sorgeix de la noció que nens i nenes mereixen una protecció especial si la nació vol florir. Amb tot, la industrialització del segle XIX va

fer que molts progenitors esdevinguessin, des del punt de vista dels reformistes, una amenaça per als seus propis fills/es. Així mateix, les persones adultes van ser acusades cada cop més sovint d'explotar, abusar, descuidar i abandonar els nens i nenes. A mesura que l'Estat desenvolupava les seves pròpies institucions com, per exemple, els reformatoris, els seus agents mostraven cada vegada més entusiasme per l'internament dels infants. El franquisme va heretar aquesta tradició, i va adaptar les institucions i organitzacions creades en l'etapa reformista als seus propis interessos basats en el nacionalcatolicisme. Certament, la Guerra Civil va exacerbar l'odi cap als "rojos", però el que realment els va condemnar a la separació dels seus fills/es va ser la visió que el personal del Tribunal de Menors tenia en relació al seu rebuig de la pràctica religiosa, la qual, segons la seva ideologia, protegia nens i nenes de la corrupció.

SOBRE L'AUTOR DEL TEXT

Peter Anderson

Peter Anderson és professor associat d'Història Europea del Segle XX a l'Escola d'Història de la University of Leeds. És el Director del Centro de Historia de Iberoamérica a la mateixa universitat i coeditor d'*European History Quarterly*. Ha publicat nombrosos articles sobre la història d'Espanya i les seves publicacions inclouen *¿Amigo o enemigo? Ocupación, colaboración y violencia selectiva en la Guerra Civil Española* (2017) i, com a coeditor amb Miguel Ángel del Arco Blanco, *Lidiando con el pasado. Represión y memoria de la guerra civil y el franquismo* (2014). També ha publicat en una àmplia gamma de revistes com *Historia Social*, *The Journal of Contemporary History* i *The Bulletin of Spanish Studies*. La investigació de la qual parteix aquest article va ser finançada a través d'una beca de la British Academy, amb la qual està portant a terme una monografia sobre la retirada de nens a l'Espanya de principis del segle XX. També està en procés de coedició d'un llibre sobre la fam a l'Espanya dels anys quaranta.

SOBRE L'AUTOR DE LES IMATGES

Juan Clemente

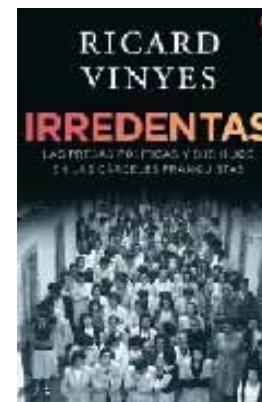
Juan Clemente va néixer a Barcelona. La seva trajectòria laboral està relacionada amb l'art, ja que treballa en una famosa galeria d'art de la ciutat comtal. Aficionat a la fotografia, li agrada viatjar, la naturalesa, i l'apassiona descobrir nous racons. La sèrie de fotografies que es presenta en aquesta publicació mostren llocs de la ciutat de Barcelona 'abandonats', amagats, carrers que poden passar desapercebuts davant el ritme accelerat de la vida urbana.

PER LLEGIR

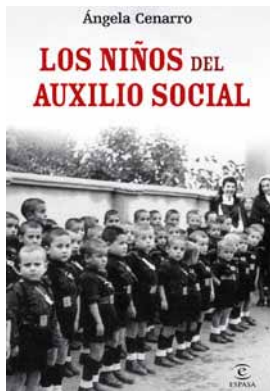
Vinyes, R.; Armengou, M. i Bellis, R. (2005)
Los niños perdidos del franquismo
 Barcelona: RBA

El llibre és un document sobre el robatori de nens durant la dictadura franquista, que es compara amb el que va patir Argentina entre 1976 i 1983. Durant la Guerra Civil espanyola, milers de bebès van ser separats de les seves mares a l'empara del Patronato de Nuestra Señora de la Merced, que l'any 1943 tutelava més de 12.000 infants. La majoria de les nenes eren internades en un convent perquè se les volia purificar del contacte amb les seves mares roges. Freqüentment els infants eren separats dels altres i sotmesos a maltractaments físics i psicològics, segons va apuntar el Consell d'Europa en la seva declaració de condemna del franquisme el 2006. Els historiadors estableixen diverses analogies amb el nazisme, ja que aquestes institucions s'inspiraven en algunes de l'Alemanya hitleriana, on també es va formar el psiquiatra Antonio Vallejo-Nágera, qui va justificar a Espanya el pla de separar els fills dels republicans, als quals considerava dèbils mentals.

Vinyes, R. (2010)
Irredentas: Las presas políticas y sus hijos en las cárceles franquistas
 Madrid: Planeta

Durant la posguerra espanyola, les preses polítiques van ser quelcom més que simples captives: van haver de suportar un assetjament humà premeditat que va assolir una crueltat extrema. En aquest llibre, l'autor relata amb una profusió de dades fins ara inèdites el poc conegut univers de les presons femenines durant la dictadura del general Franco. Els eloqüents testimonis, en primera persona, de les pròpies protagonistes, revelen un col·lectiu de dones que, malgrat el sofriment infringit per un sistema penitenciari brutal, es van esforçar per conservar l'única cosa que les mantenia vives: la seva identitat humana i política.

Cenarro, A. (2009)
Los niños del Auxilio Social
Madrid: Espasa

Menjadors infantils, menjadors per a adults, cuines de germanor, atenció als refugiats, van ser algunes de les realitzacions de l'ambiciós projecte assistencial iniciat en plena Guerra Civil espanyola, que acabaria centrant-se en la cura de la infància desvalguda, amb la xarxa de llars infantils i escolars de l'Auxilio Social.

A partir de 1939, els "hijos de rojo" van conviure amb els "hijos de la miseria". L'afluència de nens i nenes a les llars de l'Auxilio Social és una evidència de la repressió i l'autarquia que van generar noves formes d'exclusió social al terme de la Guerra Civil. L'objectiu era crear ciutadans de la "Nueva España" i desterrar, de passada, les innovacions en matèria pedagògica que havia portat la tradició liberal republicana. I si la finalitat era la regeneració dels més petits, els instruments per aconseguir-ho eren la disciplina i la religió catòlica.

El llibre recull el testimoni d'alguns de aquells "Niños del Auxilio Social". És una història basada en les experiències i en els records dels qui van passar per la xarxa de llars durant la posguerra espanyola.

O'Neill, C. (2003)
Una mujer en la Guerra de España
Madrid: Oberon

Aquesta obra és un dels testimonis personals més valuosos sobre la Insurrecció del 36, la guerra i els excessos de la victòria, per diverses raons. En primer lloc, perquè l'autora ens submergeix, de la mà de la pròpia experiència i infortuni, en el tenebrós món carcerari femení del franquisme, molt poc conegut fins ara, amb una solvència literària i periodística. D'altra banda, el seu marit, Virgilio Leret, capità d'Aviació de la República i inventor del turboreactor, protagonitza la primera batalla de la Guerra Civil, a conseqüència del qual és detingut i assassinat el juliol de 1936 pels colpistes. I, per últim, aquestes vívides memòries proporcionen també un cabal d'informació formidable sobre aquesta insurrecció al protectorat del Marroc, un episodi essencial de la guerra escassament estudiat. Un relat inèdit fins ara sobre una dona extraordinària que va veure truncada la seva vida, igual que el seu marit i les seves filles i, també, la majoria d'espanyols, pel cop d'estat militar i el poder i la dominació exercits per aquest contra la població republicana.

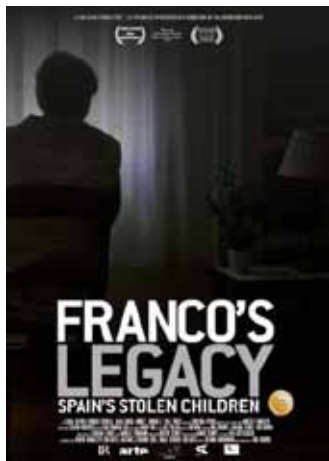
PER VEURE

Armengou, M. i Belis, R. (directores) (2002)
Els nens perduts del franquisme [documental]
Espanya, 90 min

Vint-i-cinc anys després de la mort de Franco, algunes famílies s'atreveixen a parlar per primera vegada de la mort de centenars de criatures a les presons o de la desaparició dels seus fills i filles.

La generació que va viure la Guerra Civil espanyola comença a extingir-se, i els vençuts ni tan sols han pogut donar el seu testimoni i la seva versió dels fets. Per primer cop en democràcia, aquest documental recull les veus d'algunes de les víctimes del franquisme que alerten sobre la mort o la desaparició de centenars de bebès, nens o nenes. El documental és el fruit d'un any d'investigació, contactes amb un centenar de persones, 30 entrevistes, cerca en arxius espanyols i de l'estranger, per fer sortir a la llum uns fets que s'havien mantingut tancats dins del silenci de la repressió franquista.

Bremer, I. (2017)
Franco's Legacy: Spain's stolen children
 [documental]
 EE.UU., 70 min

Durant la dictadura de Franco i fins a la dècada de 1990, molts bebès van ser retirats dels seus pares després del naixement, per ser venuts, amb la participació de metges, monges, sacerdots, infermeres i cuidadors socials. Enrique Vila és un advocat de València, la lluita del qual per aconseguir justícia per a les víctimes s'ha convertit en l'obra

de la seva vida. Alfonsa va donar a llum per primera vegada als 14 anys, però el bebè va néixer mort. Més de 27 anys després, la seva filla apareix de sobte, viva. Alicia està buscant les seves arrels. Quan el seu pare adoptiu mor, de cop sorgeix la paperassa. Mostra que els seus pares adoptius van pagar molts diners a una monja per la seva filla. Com canvia una vida quan la pròpia història i identitat d'algué és arrabassada per la força? Milers d'espanyols s'han trobat en un escenari semblant a aquest al llarg dels últims anys. Són els 'nens robats del franquisme'.

RTVE - Canal 24h (2008)
Miles de niños secuestrados por la dictadura de Franco
 Espanya, 10 min

Ricard Vinyes, autor de *Los niños perdidos del franquismo*, és entrevistat arran de la informació que apareix en el seu llibre, citat pel jutge Baltasar Garzón en un auto per denunciar el robatori de nens i nenes durant la dictadura franquista.

AGENDA

Del 4 al 6 de setembre

XI Congrés Internacional AFIN

Del 4 al 6 de setembre de 2019 tindrà lloc el XI Congrés Internacional AFIN: "Cap a la (In)Justícia Reproductiva?: Mobilitats, Tecnologies, Treballs i Decisions", organitzat pel grup AFIN, a la Universidad de Granada (Espanya). En aquesta edició, el congrés se centra en diversos aspectes relacionats amb la justícia reproductiva.

[Més informació i inscripcions](#)

7 de setembre

Jornada per a professionals i famílies a Granada

Després del XI Congrés Internacional AFIN, el dissabte 7 de setembre, tindrà lloc la jornada "Ser familias diversas hoy: algunas respuestas ante los retos de la reproducción", en la qual es realitzaran tallers paral·lels per a famílies, professionals, nens, nenes i adolescents.

Aquests tallers tindran una metodologia participativa i dinàmica, en què es presentaran experiències i casos reals per facilitar l'apropament a les respectives temàtiques, que inclouran els "orígens" en l'adopció, els desafiaments de l'adopció oberta, l'educació afectivosexual en la infància i l'adolescència, la diversitat sexual, i parlar de la mort en la infància i en contextos reproductius.

[Més informació i inscripcions](#)

ACTIVITATS AFIN 2019-2020

Les activitats AFIN es plantegen com un espai on compartir reflexions, dubtes i estratègies a partir de les experiències de les famílies, la investigació i la pràctica professional. L'objectiu principal dels tallers és reflexionar a l'entorn de diversos temes, potenciar el benestar emocional i trobar estratègies que potenciïn les capacitats dels fills i filles, mares i pares, la seva seguretat emocional, el seu sentiment de pertinença, la seva autonomia i el seu benestar.

XERRADES FAMÍLIES	TALLERS FAMÍLIES	TALLERS INFANTS	TALLERS ADOLESCENTS
Durada: 2h	Durada: 3h	Durada: 2h	Durada: 2h
1.1 La sexualitat amb ulls d'infant 1.2 Eines per parlar de sexualitat amb els infants 1.3 Parlem de diversitat familiar amb els infants 1.4 Parlar de la mort des de la infància, trencant tabús. 1.5 Estratègies de comunicació familiar 1.6 Ni càstigs ni premis: com fomentar l'autonomia de nens i nenes? 1.7 El son dels nadons 1.8 La gestió de les emocions dins la família 1.9 Eines i recursos per parlar dels orígens en l'adopció 1.10 La família com a equip: com fomentar la col·laboració, la solidaritat, i l'empatia	2.1 Recursos per parlar de sexualitat amb els infants 2.2 Construïm famílies diverses 2.3 Roses, blaus, negres i blancs: els colors de les diversitats 2.4 Coeduquem a casa 2.5 Adopció, acolliment i escola 2.6 La comunicació a l'entorn de l'adopció 2.7 Taller per mares i pares amb fills i filles racialitzades 2.8 La comunicació a l'entorn de la reproducció amb 'donació' (òvuls, esperma o embrions) 2.9 Recursos audiovisuals sobre sexualitat per mirar en família.	3.1 I per què no en parlem? Informació i educació afectivosexual i reproductiva 3.2 Els canvis del nostre cos 3.3 Diguem SÍ, diguem NO: com reconèixer les sensacions del nostre cos 3.4 El bosc familiar. Treballem la diversitat familiar 3.5 El mural per recordar les nostres pèrdues 3.6 Roses, blaus, negres i blancs: els colors de les diversitats 3.7 Aprenem a ser crítics amb les músiques que escoltem	4.1 I per què no en parlem? Informació i educació afectivosexual i reproductiva 4.2 Coneixes el teu cos? Desitjos, plaers i fàstics 4.3 El bosc familiar. Treballem la diversitat familiar 4.4 El mural per recordar les nostres pèrdues 4.5 Roses, blaus, negres i blancs: els colors de les diversitats 4.6 Aprenem a ser crítics amb les músiques que escoltem 4.7 D'amistat i d'amor: emocions i relacions positives

A partir de les recerques realitzades pel grup AFIN, s'han generat tota una sèrie de Serveis de transferència dirigits a la comunitat educativa així com també als professionals de l'àmbit de l'educació i la salut.

PROJECTES DE COMUNITAT EDUCATIVA

PER AL PROFESSORAT I PROFESSIONALS DE L'EDUCACIÓ

Durada: 20h

PER AL PERSONAL SANITARI

- 5.1 SexAFIN: educació afectivosexual i reproductiva
- 5.2 SexAFIN-APS: educació afectivosexual i reproductiva
- 5.3 Parlem de diversitat familiar
- 5.4 Parlem de la mort amb la comunitat educativa
- 5.5 Entrenem la mirada: bullying i violències a l'escola

- 6.1 SexAFIN: educació afectivosexual i reproductiva als centres educatius
- 6.2 Diversitat familiar: una perspectiva antropològica

- 7.1 La reproducció assistida des de la perspectiva de l'antropologia mèdica

CÀPSULES FORMATIVES

Durada: 4h

- 6.3 Eines i recursos per parlar de sexualitat amb els infants
- 6.4 Recursos audiovisuals sobre sexualitat per treballar amb infants i adolescents.
- 6.5 De sexes i gèneres: coeducació
- 6.6 La diversitat familiar explicada als infants
- 6.7 Com parlar de la mort sense tabús
- 6.8 Entrenem la mirada: bullying i violències a l'escola

CENTRE AFIN

Edifici B13, c/ Vila Puig s/n
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)
Tel.: +34 93 581 46 40
c.afin@uab.cat

Visita'ns a la nostra web!

[Centre AFIN](#)
[Grup de Recerca AFIN](#)